

ВІДГУК
офіційного опонента,
доктора педагогічних наук, професора
Чернухи Надії Миколаївни
на дисертаційну роботу **Ступак Оксани Юріївни**
**«Теорія і практика формування соціальної активності молоді в інститутах
громадянського суспільства»**,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка

Вимоги ХХІ століття до формування демократичного, високорозвиненого європейського суспільства посилюють значущість інститутів громадянського суспільства, що актуалізує формування соціально-активної, відповідальної, самостійної спільноти, де наразі молодь перебуває на стадії активізації шляхів впливу на владу, пошуку відповідей на виклики часу.

Варто зважити на те, що події, що розпочалися 2014 року, запустили процеси свідомого і активного включення жителів України в політичне життя суспільства, державотворення, трансформацій в українському соціумі

Поділяємо позицію авторки дисертації О. Ступак, що молода людина, як учасник соціальних процесів, проходить стадії активної соціалізації, засвоюючи освітні, професійні, культурні та інші соціальні функції.

Відповідно, у руслі індивідуальної траєкторії розвитку формування соціальної активності молоді незаперечно сприяє становленню світогляду як системи знань і переконань, власної позиції, взаємодії з навколишнім світом. Варто постійно зважувати на те, що процес соціальної діяльності характеризується інтенсивністю, якістю, новизною, креативністю, успіхом, змістовним наповненням і відбувається за певних умов і в певних ситуаціях. Авторка дисертації у зазначених позиціях є достатньо переконливою і ґрунтовною.

У дисертації слушно констатовано, що для вирішення практичних завдань, пов'язаних із формуванням соціальної активності молоді,

накопичено достатній науковий доробок: у науковому обігу досліджуються громадські, дитячі, молодіжні організації як окремі елементи інститутів громадянського суспільства (ІГС).

Проте узагальнювальне поняття інститутів громадянського суспільства з погляду їхнього впливу на розвиток соціальної активності молоді не було в центрі уваги спеціальних педагогічних розвідок, оскільки ці інститути аналізувалися переважно як предмет політичних та юридичних студій. Тому актуальними залишаються питання розробки системи, зокрема змісту, структури, компонентів, показників, технології та умов формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства.

Дисертанткою ґрунтовно проаналізовано зміст нормативно-правових документів, що визначають засади створення та гарантії діяльності інститутів громадянського суспільства.

Аналіз теорії та практики формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства засвідчив наявність таких суперечностей між: запитами громадянського суспільства на самостійну, свідому, відповідальну, з високим рівнем соціальної активності спільноту молоді та недостатністю розробленості системи формування соціальної активності молоді; необхідністю цілеспрямованого формування соціальної активності молоді та відсутністю цілісної організації цього процесу в інститутах громадянського суспільства; потенціалом інститутів громадянського суспільства (ресурси, технології, форми, методи) щодо формування соціальної активності молоді та недостатнім рівнем участі молоді в їхній діяльності; змістом проектної, просвітницької, громадської, волонтерської діяльності громадських організацій, молодіжних центрів і рад, благодійних фондів та відсутністю конструктивної співпраці між ними на шляху формування соціальної активності молоді під час використання методів, засобів роботи з молоддю в процесі діяльності в названих інститутах громадянського суспільства.

Логічно узгодженим є понятійний апарат дослідження (об'єкт дослідження – процес формування соціальної активності молоді; предмет дослідження – система формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства; мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити систему формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства).

Варто відзначити, що для досягнення поставленої мети, дисертанткою достатньо успішно вирішено основні завдання дослідження: визначити підходи до розуміння молоді як соціально-демографічної групи.; з'ясувати структурно-компонентний склад соціальної активності молоді; схарактеризувати інститути громадянського суспільства; обґрунтувати структуру формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства; розкрити концептуальні засади системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства; розробити та обґрунтувати систему формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства; визначити критерії та показники соціальної активності молоді, рівні її сформованості; експериментально перевірити ефективність системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства.

Концепція роботи узгоджується з провідними положеннями теорії та практики соціальної роботи, визначається в міждисциплінарному характері дослідження відносин людини та соціуму та передбачає оптимізацію діяльності громадських організацій, молодіжних центрів і рад, благодійних фондів із урахуванням особливостей роботи з молоддю та відображає теоретико-методологічні засади соціально-педагогічної роботи з молоддю.

Авторка у своєму дисертаційному дослідженні стверджує, що активізація молоді для вирішення проблем модернізації суспільства України є однією з нагальних та соціально значущих проблем, оскільки молодь є значною частиною населення, від якої багато в чому залежить

збалансованість між збереженням стабільності і водночас постійним оновленням суспільства.

Дисертантка звертає увагу на те, що молода людина, як учасник соціальних процесів проходить стадію активної соціалізації, засвоює освітні, професійні, культурні та інші соціальні функції. У цьому руслі формування соціальної активності молоді сприяє становленню світогляду як системи знань і переконань, власної позиції, взаємодії з навколишнім світом. При цьому процес соціальної діяльності характеризується інтенсивністю, якістю, новизною, креативністю, успіхом, змістовним наповненням і може відбуватися за певних умов і в певних ситуаціях. Водночас вимоги ХХІ століття сприяють активізації інститутів громадянського суспільства як ефективних платформ, що акумулюють механізми формування свідомої, відповідальної, самостійної спільноти. Серед чисельної низки таких інститутів дисертантка акцентує увагу на тих, що мають потенціал активного залучення її до своєї діяльності, а також впливу на становлення та розвиток соціальної активності: громадські організації, молодіжні центри, молодіжні ради, благодійні фонди.

Змістовне наповнення дисертації демонструє ґрунтовне вивчення проблеми формування соціальної активності молоді, успішне виконання поставлених завдань, логічність викладення теоретичного матеріалу, представлення експериментальної частини дослідження, а також значну кількість опрацьованої науково-педагогічної літератури.

Так, у першому розділі подано історико-педагогічний аналіз проблеми формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства у вітчизняній та зарубіжній теорії і практиці; у другому представлено теоретико-методологічний аналіз соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства, та визначено соціальну активність як інтегровану особистісну діяльність людини щодо ініціювання та реалізації суспільно-корисної функції в соціальному середовищі; у третьому – здійснено обґрунтування системи формування соціальної активності молоді в

інститутах громадянського суспільства; у четвертому – на науково-практичному рівні здійснено експериментальне дослідження системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства.

Заслуговує на увагу, зроблений авторкою ретельний історико-педагогічний аналіз проблеми становлення і розвитку інститутів громадянського суспільства. Проаналізовано особливості та структура соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства. Доведено, що системний підхід є теоретичною основою дослідження формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства.

У роботі визначено критерії та показники соціальної активності молоді: *критерій суспільної спрямованості* (відображає інтерес молоді до громадської, соціальної діяльності, політичних процесів, усвідомлення можливості самореалізації в громадській діяльності); *критерій громадсько-політичної обізнаності* (визначає рівень знань щодо громадсько-політичного устрою, структури та функцій громадських об'єднань, можливостей для молоді в саморозвитку, професійній та громадській сферах); *критерій соціальної компетентності* (показує рівень сформованості та практичного застосування комунікативних та організаційних умінь і навичок, спроможність самостійно організувати різні заходи та досягати результатів); *критерій самооцінки* (дозволяє виявити здатність до самоаналізу, аналізу та оцінки громадської, суспільної діяльності).

У дисертації представлено експериментальне дослідження з упровадження систему формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства та проаналізовано її ефективність. Упроваджено систему за певними логічно зумовленими етапами: *інформаційним* (інформування молоді про діяльність ІГС; набуття молоддю теоретичних засад функціонування моделей громадського та політичного устрою; стимулювання інтересу до участі в заходах та проєктах ІГС);

просвітницьким (формування основних уявлень молоді про структуру, змістовність, напрями, проекти ІГС; засвоєння знань та набуття вмінь і навичок планування, організації діяльності ІГС; систематизування знань про роль молоді в розбудові громадянського суспільства, моделі участі молоді в суспільному житті); *діяльнісним* (виокремлення, організація та змістовне наповнення молодіжного компонента в ІГС; набуття досвіду громадської, проектної, політичної, волонтерської діяльності в роботі ІГС; самостійна реалізація проектів, що вирішують локальні проблеми громади).

Важливим доробком представленої дисертації є практичне значення, що полягає в розробленні та впровадженні авторської системи формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства із застосуванням форм і методів соціально-педагогічної роботи з молоддю, що містять відповідне наповнення з урахуванням особливостей молоді та обраних інститутів. Водночас вагомий практичний досвід дисертантки в діяльності громадських організацій, підготовки та реалізації грантових проектів свідчить про особистий внесок як в теоретичний, так і практичний доробок процесу формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства. набуває актуального теоретичного і практичного значення, є завершеним, інноваційним науковим доробком, цікавим і цінним для сучасної соціально-педагогічної теорії і практики.

Проте, під час аналізу роботи нами було деякі *аспекти дискусійного характеру*:

1. У вступі наукового дослідження авторкою зазначається, що інститути громадянського суспільства були предметом дослідження переважно з погляду політичного спрямування та їхньої взаємодії з державними органами. У підтвердження даного твердження доречним було б надати перелік науковців, що досліджували певні інститути громадянського суспільства. А також акцентувати увагу на психолого-педагогічних розвідках у зазначеному контексті.

2. У роботі зустрічаються поняття «соціальний працівник» і «молодіжний працівник», проте детального визначення даних понять не наведено. На нашу думку, доцільним було б навести порівняльну характеристику та окреслити їхні професійні особливості у системи соціально-педагогічної роботи з молоддю.

3. Оскільки дослідження націлене на формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства, доцільно було б додати аналіз наявного досвіду в цьому аспекті, вивчити дисертаційні дослідження останніх років, пов'язані з формуванням та розвитком професійних і особистісних якостей молоді.

4. Заслуговує на увагу загалом кваліфікований опис дослідно-експериментальної роботи, водночас доцільним би був ширший і глибший аналіз діагностики соціальної активності молоді, пояснення динаміки змін у рівнях сформованості за мотиваційно-ціннісним, змістовно-когнітивним, соціально-діяльним, рефлексивно-оцінним компонентами.

5. Якість виконаного дослідження значно зросла, якщо воно було здійснено більш адресно на державному, регіональному рівнях та визначено в цьому ж розрізі пропозиції щодо формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства, відповідно до викликів сьогодення.

6. Загальні висновки, висновки до підрозділів та розділів видаються не достатньо об'ємними, хоча і відображають їх сутність.

Зауваження й рекомендації не змінюють основного висновку про те, що дисертантка досягла поставленої мети, її робота має теоретичну й практичну цінність для соціальної педагогіки, сучасної соціально-педагогічної практики.

Дисертація Ступак О.Ю «**Теорія та практика формування соціальної активності молоді в інститутах громадянського суспільства**» за своїм змістом, структурою та логікою викладу, практичним наповненням може бути рекомендована до друку та до захисту за умов виправлення зауважень. Дисертація відповідає пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових

ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р., № 607 від 15.07.2020 р.), що дає підстави для присудження **Ступак Оксані Юріївна** наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної реабілітації
та соціальної педагогіки
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Н.М. Чернуха

ПІДПИС ЗАСІДЧУЮ
ВЧЕНОГО СЕКРЕТАРЯ НДЧ
КАРАУЛЬНА Н.В.
03.08.2021р.

